

"MİMAR"IN TARİHSEL DÖNÜŞÜMÜNÜN ANLATISI THE STORY OF HISTORICAL TRANSFORMATION OF ARCHITECT

Beyza ONUR*

Öz

Mimarlık mesleği, yaşamın geçtiği her tür yapı çevrenin üretimi ile ilgili olmuştur ve mimarlık meslek pratiği eski dönemlerden günümüze kadar tarihsel şartlar tarafından etkilenmiştir. Dolayısıyla mimarlık ediminin eyleyicisi olan "mimar" da geniş bir sosyal bağlam ile ilişkili olarak gerek tanımı gerekse toplumsal konumu ve var olma biçimi olarak değişime uğramıştır. Bu çalışma bir meslek insanı olarak mimarın tarih yazımı içindeki yerini inceleyerek, özellikle modernite ile birlikte gelen tanım ve pozisyon değişiminin sorgulanmasını, mimarın zaman ötesi bir karakter olmadığını vurgulamayı ve tarihsel bir açılımının yapılmasını amaçlamıştır. Bu kapsamda tarih yazımında, erken dönem mason locaları periyodu, aydınlanma dönemi ve günümüze kadar gelen süreçte "mimar"ın tanımı, toplumsal konum ve statüsü, benlik bilincinin oluşum süreci incelenmiştir. Sonuç olarak tarihsel süreç içinde mimarlığın faili mimarı incelediğimizde onun sabit bir karakter olmadığı görülmüştür. Modernleşme süreciyle birlikte mimar, bir özne olarak yapı ustası statüsünü aşabilmiş ve kendi özgün söylemini oluşturabilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mimar, Mimarlık, Mimarlık Mesleği, Mimarlık Meslek Tarihi.

Abstract

The profession of architecture has been concerned with the production of all kinds of built environments, and the practice of architectural practice has been influenced by historical conditions from ancient times to the present. Therefore, the architect, the agent of the architectural act, has also changed in terms of its definition, social position and existence in relation to a wide social context. This study aimed at questioning the definition and position change that comes with modernity, emphasizing that the architect is not a timeless character and aiming to make a historical opening. As a result, when we examine the architect of the architects of architecture in the historical process, it is seen that it is not a fixed character. With the modernization process, the architect was able to overcome the status of a master of construction as a subject and create his own original discourse.

Keywords: Architect, Architecture, Occupation of Architecture, History of Architecture Occupation.

GİRİŞ

Yapılı çevreyi üretme pratiği, sahip olduğu her dönemin tarihsel koşulundan etkilenmiştir. Bu pratiğin eyleyicisi olan mimar da buna uygun olarak farklı tarihsel koşullarda var olmuş ve mesleğini sürdürmüştür. Tarih yazımı içinde mimarın öznel kimliğini kazanması ve mesleki statüsünü elde etmesi, mimarlık pratiğinin bir meslek olarak kavranması süreciyle ilişkili olmuştur. Bir başka deyişle, mimarlık meslek pratiğinin bir takım girdilerini oluşturan toplumsal, ekonomik, kültürel, ideolojik ve politik etkenler mimar bireyin var oluş biçimini yakından etkilemiştir. Bu bağlamda çalışmada, mimarın var oluş biçimini ve sürecini tanımlamak için mimar ve mimarlık mesleği kavramlarının tarihi arka planı açılmaktadır. Meslek tarihi boyunca yaşanan tüm değişim ve dönüşümler mimar bireyin mesleki kimliğini oluşturma süreciyle doğrudan bağlantılıdır. Çalışmada yer verilen tüm bu değişim ve gelişim sürecini irdelemek, bir meslek insanı olarak mimarın tarihsel süreç içinde yapı ustası statüsünü aşarak mesleki kimliğini elde etme sürecini kavramak adına önemlidir.

1. "MİMAR" KAVRAMI VE TARİHİ ARKA PLANI

Mimarlık mesleğinin bilinen en eski mesleklerden biri olması, mimarlık mesleğinin eyleyicisi olan mimarın tarihsel var oluşunun da uzun bir sürece uzanmasını gerektirir. Dostoğlu (2003, 71-74), zanaatçı ve mimarın, M.Ö. 3000 yıllarında Ortadoğu'daki kentsel devrim sürecinde ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu görüşe göre "mimar" denilen meslek insanı, kentleşme sürecinde daha yetkin bir fiziksel çevre arayışıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Geçmiş dönemlerde mimar için kullanılan "architect" terimi içerdiği anlam bakımından bu meslek insanının kimliğini nitelemektedir. Kostof (2000, 60-61), "architect" teriminin etimolojik olarak Yunanca "architectus" tan (arkhi+chief+tekon) türediğini belirtmektedir. Bu terim, "archi" "baş" ve "tekon" "yapıcı ya da zanaatkâr" olarak açılmaktadır. 7. yüzyıldan sonra "architect" terimi mevcut ortaçağ yazılarında, mimarlığın bir meslek olarak özelleşmediği dönemlerde nadiren karşımıza çıkmaktadır. Ancak Kostof, bu durumda mimarların ortaçağ masonlarının altında realize oldukları çıkarımını yapmanın doğru olmayacağını da eklemektedir. Bu görüşe göre, mimarı bir yapı ustası olarak

* Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, e-mail: beyzaonur@gmail.com

temsil eden klasik anlayış yüzünden “architect” terimi kullanılmamıştır. Daha sonraki değişimler ise daha çok “sosyal sınıf” üzerinedir ve bu yeni durum geç ortaçağ dönemi mimarının rolünde görülmektedir.

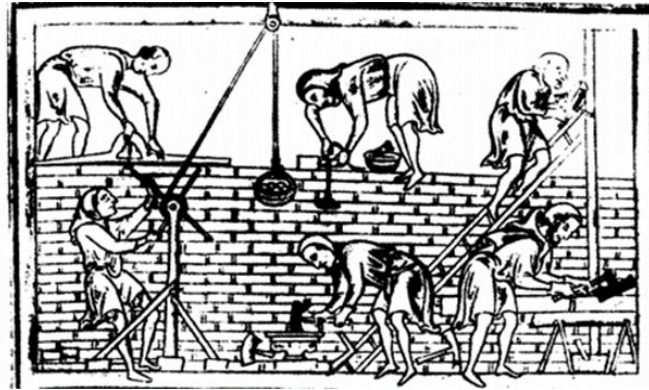
Ortaçağ sürecinde mimarlık meslek pratiğinin öznesi olan mimarların unvanları, mason loncaları dünyasından gelmiştir. Endüstri devrimi öncesinde, erken dönemlerde usta mason ile diğer yapı üreticileri henüz birbirinden ayrışmamıştır ve meslek için henüz tutarlı, belirgin, özelleşmiş bir mesleki itibardan söz edilememektedir.

Davis (2006, 39), geleneksel toplumda mimarın sadece çizen kişi değil aynı zamanda inşa alanında çalışan başka deyişle işlev tasarımı-uygulamayı bir araya getiren, işçileri gözetken kişi olduğunu ve bu yönleriyle onların işinin ustaların rollerinin bir uzantısı olarak kabul edildiğini belirtmektedir (Şekil 1).

Şekil 1: Mimar ve işçiler, döneme ait bir illüstrasyon (Cuff, 1991, 14)

Ortaçağ mimarlık mesleğinin tarihi Bizans ve İslam dünyasını da içermektedir. Kostof (2000, 65), bu bölgelerdeki literatürün kısıtlı olduğunu, usta mason (Şekil 2) ve “architect” arasında net bir çizgiden söz edilemediğini belirtmektedir. Doğu literatüründe meslek insanını adlandırmak için, “mi-mar”, “muhendis” (eş anlamlı değildir ve aralarında kesin bir ayırım taşımazlar) terimleri kullanılmıştır. Bu bölgelerde meslek insanları genellikle “master” (ustad, muallim, sahib) olarak nitelendirilmiştir ve süreli ustalar olarak çalışmışlardır.

Şekil 2: Ortaçağ masonları (Cuff, 1991).

Mason unvanı olarak kullanılan “architectus” terimi yavaş yavaş formunu buldukça zanaatçıdan daha seçkin bir konuma gelmeye başlamıştır. Ortaçağ geleneklerinin aşılma başladığının bir göstergesi olarak Alberti’nin Latince olarak yazdığı De Re aedificatoria’da mimarın rolüne ilişkin yaptığı tanım önemlidir (Leach, 2015, 21). Alberti’nin mimar tanımı; “inşa sırasında işçiler tarafından gerçekleştirilecek biçimleri yaratmak için kendi aklını ve gücünü kullanan kişi” şeklindedir. Bu tanımlama ile mimarın zanaatkârdan farklı bir kişi olduğunun altı çizilmektedir. Wilkinson (2000, 88), bu yeni imajın ortaya

çıkışının 13. yüzyıla kadar olan süreçle sınırlı olmadığını ve yeni meslek pratiğinin kilise yapmanın ötesine geçmeye başladığını belirtmektedir. Kilise yapımının yanında saray, kaleler, bahçeler, askeri düzenekler ve kentlerin tasarımı da üstlenmişlerdir. Denilebilir ki, geç ortaçağ döneminde mimarlık, talep edilen ve saygı duyulan bir meslek haline gelmeye başlamıştır. Bu noktada mimarın sosyal konumunun da dönüşüme uğradığı düşünülebilir.

Meslek insanlarını bir araya getirme, örgütlü olma durumunu sağlamada ortaçağ masonlarının atölyeleri etkin bir kuruluş olmuştur. Aydınlanma çağına kadar eğitim, belirlenen ilkeler doğrultusunda loncalara bağlı olarak yürütülmüştür. Dönemin önemli toplumsal meslek örgütleri olan loncalar, çıraklık sistemi için standartlar oluşturmuşlardır. Bu sistemde usta ve çırak arasında basit bir anlaşmaya dayanan geleneksel bir düzen mevcuttur. Usta, zanaatını çırağa aktarırken, çırak (genellikle 7-8 yıl olmak üzere) usta için çalışmıştır.

Loncalar aynı zamanda kente çalışmak için gelen yabancıların kontrol ve denetimlerini yapmışlardır. Bu kontrol yöntemi, loncalara ekonomik güç de sağlamıştır (Davis, 2006, 111). Bu yönüyle lonca sisteminin teorik anlayış ve pratik arasında tamamlayıcı bir ilişki kurduğu söylenebilir.

Rönesans da bu örgütlenmeyi miras almasına rağmen bazı farklılıklar oluşmuştur. Erken 15. yüzyıl dönemi, iş gücü ayırımı getirmiştir. Başka deyişle 15. yüzyıl yeni bir mimarlık kavramı ve düşüncesinin ortaya çıkışını görmüştür. Ve "mimar" birey için önemli bir dönem, Rönesans'ın sosyal yapıyı hızla değiştirmesi ile mimarın kendi yerini ve sosyal konumunu kurması ile başlamıştır. Bu görüşe uygun olarak, Davis, inşa kültürünün öznelerinin ve kurumlarının bu süreç boyunca dönüşüme uğradığını belirtmektedir ve bu dönüşümün nedenlerini; insanların mesleklerinde uzmanlaşmasına dolayısıyla mesleklerin daha tanımlı hale gelmesine, mesleğe rehberlik eden daha net kuralların oluşumu sayesinde resmi kurumların genişlemesine ve bireylerle kurumlar arasındaki ilişkinin daha resmi hale gelmesine dayandırmaktadır (Davis, 2006, 244).

2. MİMARIN DEĞİŞİM ve DÖNÜŞÜMÜ: "YARATICI DEHA-SEÇKİNLİK"

Modernite öncesi geleneksel toplum düzeninde "architect" denilen meslek insanının günümüzde kullandığımız mimar terimine tam anlamıyla karşılık gelmediğine ve bu meslek insanının tasarım yapmanın dışında inşa sorumluluğunu da üstlenen kişi olduğuna; bu yönüyle onların teorik bilgi ve pratik beceriyi bir araya getiren kişiler olduğuna yukarıda değinilmiştir. Bu başlık altında ise özellikle 15. yüzyıldan sonra yaşanan sosyal değişimlerle birlikte mimarın yeni mesleki-toplumsal konumunun, kimliğinin tanımlanma ve değişim sürecine yer verilecektir.

Bu dönemden bir örnek olarak; Philibert Delorme tarafından sırasıyla müşteri, mimar ve işçinin tanımlandığı Premier tome de L'architecture adlı çalışmada, bu farklı kimliklerin çalışma ilişkilerinin ilkeleri sunulmuştur. Philibert'e göre (2012, 28), gerçek mimar sadece kitaplarla eğitilmemiştir. O, usta masonun deneyimlerini de edinmiş farklı bir bireydir. Philibert bu görüşüyle, mimarı bir yapı ustasından farklı kılmak için sosyal bir ayırım oluşturmuştur. Bu farklılaştırma çabalarının yanında mimar birey de kendisini bir sanatçı olarak sunmak için çaba göstermiştir ve bunun ilk kuruluş etkileri İtalya'da ortaya çıkmıştır. Bu dönemde mimarın sanatçı ve entelektüel olarak tanındığı ve mimarlığın zanaatkarlıktan kolaylıkla ayrıldığını görürüz.

Özne-mimarın kendi kimliğini, statüsünü oluşturması ve mimarlık mesleğinin tanınmasının yeni bir boyut kazanması sürecinin tanımlanmasında Wilkinson'un görüşleri de yol gösterici niteliktedir. Wilkinson'a göre, mimarın daha yüksek bir "sosyal statü" için gösterdiği çaba "patronaj" kavramının farklı bir stiline bağlı olmuştur (Wilkinson, 2000, 157). Mimari tarz, 15. yüzyılla birlikte yeni kavrayışlara sahne olmuştur ve yapıların her bir detayı için mimarın sorumluluğuna gereksinim duyulmuştur. Mimarlık meslek tarihini inceleyen Larson da (1982, 2-7), "mimarlık işlevinin" mimarlık mesleği olarak kavranmasının 15. yüzyıl İtalya'sında sanatçının entelektüel statü edinmesine kadar dayandığını belirtmektedir.

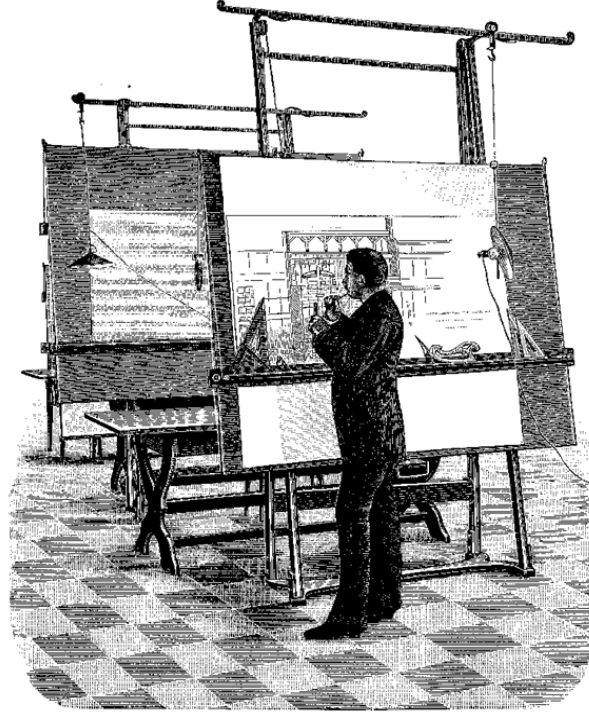
2.1. Modernizm, Mimar ve Mimarlık

Mimarlık mesleğinin toplumsal kabulü, mesleğin gelişiminin belirlenmesi, dolayısıyla mesleki ideolojilerin oluşumu ve bir meslek insanı olarak mimarın varoluşunu incelemek anlamında Magali Sarfatti-Larson'un çalışmaları önemlidir. Larson'un belirtmek istediği temel konu, mimarlık işlevinin "mimarlık mesleği" olarak kavranması üzerinedir. Buna göre mimarlık mesleğinin oluşmasındaki ilk aşama, tasarlama ve uygulama süreçlerinin birbirinden ayrışmasıyla başlamaktadır. Bu ayrışma, mimarı diğer sanatçılardan ayırt eden bilincin kökenini oluşturmaktadır. İkinci aşama ise "teorik temelin" kuruluşudur. 16. yüzyılda mimarlar ölçülü çizimlere, el kitaplarına ve mimarlık üzerine yazılmış teorik yazılara sahip olduklarında mesleki kimliklerini sağlamış ve ayırıştırarak özelleştirmişlerdir.

17. yüzyıla gelindiğinde, tasarım konusuna ait girdilerin artmasıyla birlikte uzmanlaşmış mimarlık bürosunun ortaya çıktığı görülmektedir. Larson'a göre, tasarımın önceliği, uzmanlaşmanın kazandığı önem,

yaratıcı dehanın hakları, teorinin içinde yaratıcı tasarımcının dehasını sürdürmesi 17. yüzyılın tanımlamalarıyla bütünleşen olgulardır. Larson, bu tanımda “yaratıcı deha” kavramına değinmektedir. Tasarım ve uygulama kavramlarının birbirinden ayrılması “yaratıcı deha”yı oluşturmuştur ve artık masa başında tasarlayan, çizen “mimar” figürü belirmiştir. 17. yüzyılın mimar tanımlaması 19. yüzyılın meslek modelinde de görülmektedir (Şekil 3).

Şekil 3: İş yerinde bir mimar, 1893

Mimarlar, 19. ve 20. yüzyılda yapı tasarımındaki uzmanlıkları ile ön plandadırlar. Mimarlık alanının 'çifte devrim' (İngiliz sanayi ve Fransız politik devrimleri) sonucu parçalanması, mesleki bir çözüme olanak vermiştir. Bu mesleki çözüm 19. ve erken 20. yüzyılın saygıdeğer mimarları için mesleki bir kimlik kazanmanın yolu olmuştur. Bunun yanında endüstri devrimiyle birlikte artan yapı üretimi mimarlara yeni alanlar açmıştır. Büyük mağazaların, büro yapılarının, demiryolu istasyonlarının, tiyatroların, mahkeme salonlarının, okulların, düşük gelirli için toplu konutların, devlet üniversitelerinin yapımı sayesinde mimar hizmeti toplumun büyük kesimleriyle doğrudan ilişkili hale gelebilmiştir. Farklı yapı türlerinin “mimarlık” kapsamına girmesi, “mimarın rolünün” tanım değişiminin de bir boyutunu oluşturmuştur.

Özetle, tarihsel süreç içerisinde “mimar” denilen meslek insanını incelediğimizde onun “sabit” bir karakter olarak süregelmediğini söyleyebiliriz. “Mimar”, özne haline gelmediği dönemde de, “özne mimar” olarak dehasını gösterdiği dönemde de yapı üreten aktördür ancak artık aynı aktör değildir. Mimar, aydınlanma dönemi sonrasında yapı ustası statüsünü aşabilmiştir ve mimarın öznelleşerek mesleki kimliğini tanıtabilmesi ancak bu noktadan sonra oluşabilmiştir. Tanyeli (2007, 11), Ortaçağ mimarıyla modernite mimarı arasındaki sınırın, modern mimarın güçlü ve baskın mesleki kimliği tarafından belirlendiğini ve modern tarihyazımının özneyi, bireyi ve dehayı kutsallaştıran bir yapısının olduğunu ifade etmektedir.

Bu durumla ilişkili olarak Nalbantoğlu da, modern “özne-mimar” ile tarihteki “mimar” arasındaki farka dikkat çekmektedir. Nalbantoğlu (1995), insanın “özne”, haline gelmediği zaman ile bu günkü zaman arasındaki farka işaret etmektedir. Modernizmde ise mimar kendisini topluma yön veren, “yeni”yi öğreten, çevresini dönüştüren bir “aydın” ve “misyoner” olarak görmektedir. Buraya kadar geline noktanın anlaşılmasıdır ki, mimar sosyal hayatı biçimlendiren, ona yön veren, “yeni” olanı aşıl原因an, değiştirip dönüştüren, azınlıkta olan aydın ve seçkin bir kimliktir (Gurallar, 1997). Sargın (2017, 78-80), Modernite Projesi'nin mimarlıkla kurduğu bağlantının sosyal bir içeriğe sahip olduğunu hatırlatarak; mimarlığın öncü isimlerinin kendilerini her daim yenileyen Modernite Projesi'nin temsilcileri olduklarını belirtmektedir. Bunun yanında mimar-özne yalnızca bir tasarımcı olmanın ötesinde, “sosyal mühendisliği” de kapsayan bir kimliği üstlenmekte ve bu sosyal biliciyle mesleki kimliğini örtüşürmektedir.

Mimarlık meslek pratiğinin gelişim süreci ve mimarın modernite sonrasında “özne” haline gelme durumunu Tekeli (2011) ve Batuman (2012) benzer şekilde ele almaktadır ve modernite ile birlikte neyin değiştiğine dikkat çekmektedirler. Tekeli’ye göre (2011, 33), tasarımcılığın ayrı bir meslek olarak ortaya çıkışı, sanayileşme ve modernite ile yakından ilişkilidir. Modernitede bilim, ahlak ve estetik alanlarının birbirine göre otonom olması gerektiği savunulmaktadır. Bu durumda üretilen bir nesnenin topluma mal edilmesinin önemi kalmamıştır. Onun estetik değerinin toplumla ilişkilerinden bağımsız olarak yargılanabileceği kabul edilmektedir. Bu durumda nesnenin üretilmesinde “tasarımcı” diye yeni bir aktör doğmuştur. Bu aktör zanaatkar gibi “topluma gömülü”, sessiz bir aktör değildir ve nesnenin biçimini belirlemektedir. Bu özne, kendisini kamu alanında göstermekte ve iktidar talebinde bulunmaktadır. Batuman (2012, 18-19), modern toplumsal ilişkilerin egemen duruma gelmesiyle birlikte özne-mimarın ön plana çıkmaya başladığını ve bu süreçte özne-mimarın giderek mimarlık mesleğini tanımlayan başlıca unsur olduğunu belirtmektedir. Bir başka deyişle, mimarlık eserini, eserin mimarı ile ilişkili olarak kavramanın ve eserin mimarını o esere ilişkin önemli bir olarak algılamının “modern” tutumun bir gereği olduğuna dikkat çekmektedir. Bu tutum, tarihsel olarak “modernlik” denilen olguyla doğrudan bağlantılıdır. Mimarın tarihyazımı içindeki varlığı, Rönesans sonrasında bile işverenin isminin önüne belirgin şekilde geçmemiştir. Mimarın ismiyle belirgin bir biçimde öne çıkışı 19. yüzyıl ortalarında oluşmaya başlamış ve 20. yüzyılda yerleşik duruma gelmiştir.

2.2. Mimarlık Eğitiminin Dönüşümü

Tarih boyunca mimarlık mesleğinin, bilinen “mimar” kavramının anlamının ve misyonunun dönüşüme uğraması, mimarın eğitiminin şekillenmesi ve yeni formuna kavuşmasında etken güç olmuştur. Başka bir deyişle mesleğin ve mimarın tarihsel misyonunun geçirdiği her türlü değişim ve dönüşüm, mimarın eğitiminin niteliğine de yansımıştır.

Endüstri dönemiyle birlikte başlayan dönemde, meslek insanlarına duyulan gereksinimin artmasıyla meslek öğrenimi organize bir şekilde kurumlaşarak okullara geçmiştir ve okul kavramı felsefi bir zemin kazanmıştır. Bu dönemde Fransız Kraliyet Mimarlık Akademisi, Ecole des Beaux Arts, Bauhaus, gibi okullar bu anlamda ekol oluşturmuş kurumlardır. Eğitim sisteminde strüktürel yapının öncelikli olarak sanat daha sonra bilgi ve bilim şeklinde değiştiği görülmektedir (Nalçakan, 2006).

Fransız Kraliyet Mimarlık Akademisi’nin kurulmasıyla birlikte mimarın eğitimindeki ilk köklü değişiklik gerçekleşmiştir. Bu sistemde, mevcut eğitim sistemi kuramsal temellere dayandırılmaktadır. Okul ortamında; öğrenciler zorunlu dersler ve konferanslarla kuramsal eğitim almakta, okul dışında ise akademisyenin ya da başka bir deyişle ustanın bürosunda tasarım çalışmaları yapmaktadırlar (Şekil 4).

Şekil 4: Henry Richardson’ın ofisi ve çalışanları (Cuff, 1991)

Daha sonraki süreçte, Kraliyet Resim ve Heykel Akademisi’nin 1793 yılında Fransız Kraliyet Mimarlık Akademisi ile birleşerek Ecole des Beaux Arts’ı oluşturduğu bilinmektedir. Mimarlık eğitiminin resmi olarak kurumsallaşmasının ilk örneğini oluşturan Ecole des Beaux Arts, mimarlar için mesleki etkinlikte sosyal statünün sağlanmasında bir araç olmuştur. Eğitim hareketleri mesleğin sosyal statüsünü yükseltmek üzerine kuruludur ve mesleki etkinlik bu sosyal statünün elinde tutulmuştur. Fransız Kraliyet Mimarlık Akademisi’nin devamı niteliğini taşıyan okulda, mimarlığın diğer sanat dallarıyla bütünleştirilmesi ilkesi benimsenmiş ve Rönesans’tan itibaren süregelen mimar, ressam ve heykeltıraşların

birlikteliği sağlanmıştır (Erbil, 2009, 61). Şekil 5’de, Ecole des Beaux Arts mezunu Hunt’ın ressam gibi giyinmiş olması, mimarın güçlü sanatçı kimliğinin göstergesidir.

Şekil 5: Richard Morris Hunt, 1883 (Cuff, 1991).

1789 yılında Fransız Devrimi ile birlikte Ecole des Beaux Arts’da niteliksel değişimler olmaya başlamıştır. Modernist hareketin yaygınlaşması ve mühendislik alanındaki gelişmeler, mühendislik eğilimli bir okul olan Ecole Polytechnic’in ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ecole Polytechnic ve Ecole des Beaux Arts’ın eğitim sistemleri arasındaki farklılık tasarım ve yapım arasında kopukluk oluşmasına neden olmuştur. Bu dönemde; toplumda ağırlıklı olarak bir sanatkar görünümüne sahip olan mimarların yerini büyük ölçüde mühendisler almışlardır (Erbil, 2009, 58-67).

Mimarlık eğitimindeki bu hareketlerin yanında, Almanya’da kurulan Bauhaus da “sanat ve sanayinin sentezi” sloganıyla bir tasarım enstitüsü olarak tarihte yerini almıştır (Balamir, 1985: 9-15) (Şekil 6). Alışılmış sanat anlayışının dışına çıkmayı hedefleyerek güzel sanatları bünyesinde birleştirme düşüncesiyle hareket eden bu okulun kuruluş manifestosunda: “(...) Öz olarak sanatçı, zanaatkarın yücelmesidir. Öyle ölçsüz ve sınırsız bir zanaatkarlar loncası oluşturmalıyız ki, sanatçı ile zanaatkarlar arasındaki ayrılık ortadan kalksın... Sanatçı aşama yapmış bir zanaatkardır (...) Her sanatçının esas olan kendi sanatında usta olmasıdır. Yaratıcı tasarımın ilk kaynağı bu özelliktir.” vurgusu yapılmıştır (Bingöl, 1993). Okulun kuruluş manifestosunda 20. yüzyılın bu önemli mimarlık eğitimi kurumunun yetiştirdiği meslek insanları için mesleki bir ideoloji oluşturduğu görülmektedir. Manifestoda yapılan sanatçı tanımlamaları, dönemin meslek insanlarının meslek ideolojilerinin şekillenmesi bağlamında etken olmuştur.

Şekil 6: Bauhaus tasarım okulu

Buraya kadar gelinen noktada, mimarın eğitiminin tarihsel sürecinde, sistem bağlamında görülen tüm değişim ve dönüşümlere rağmen, akademik eğitimin ortak nokta olarak sanat öğretisi ve sanatçı kimliğinin olumlanması üzerine temellendiğini söyleyebiliriz. Bu konuda Erzen (1976), özellikle mimarlık eğitiminin sanata olan yakın duruşundan söz etmektedir ve sanat ve mimarlık eğitimi arasındaki benzerliğin, estetik olgu ve yaşantıyı birbirine yaklaştırmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Bu tür bir eğitimin yer aldığı atölyelerdeki süreç birçok bakımdan sanat eğitimi sürecine benzemekte ve belirgin bir biçimde estetik bir yaşantı ortamı gerektirmektedir. Öğrenciden beklenen çözümlenme ve yaratıcılık, onu ister istemez estetik bir sürece sokmaktadır ve tasarım problemiyle karşılaşan öğrencinin içinde bulunduğu yaşantı süreci bir sanatçınınkinden çok farklı değildir.

SONUÇ

Bu çalışmada, bir meslek insanı olarak mimarın, mimar kimliğinin oluşma sürecinin ve mimarlık mesleği kavramlarının tarihi arka planı açılmıştır. Mimarlık mesleği ve mimar tanımlamalarına yer verilerek; Ortaçağ'da mimarlığın mason localarından köklenen tarihsel sürecinden, Rönesans'ın getirdiği "tasarımcı, yaratıcı-deha, seçkin ve aydın insan" sürecine değin yaşanan değişim ve dönüşümler aktarılmıştır. Mimarlık meslek insanı ve meslek tarihi ile ilgili bu irdelemelerle, "mimar"ın aydınlanma dönemi sonrasında yapı ustası statüsünü nasıl aşabildiğinin etkenleri ortaya çıkarılmak istenmiştir. Başka bir deyişle, mimarlık işlevinin mimarlık mesleği olarak kavranması, mimarın sosyal statüsünün kuruluşu, dönüşümü ve mimarın bir meslek insanı olarak varoluş süreci incelenmiştir. Tüm bu süreci incelemek, geçmişten günümüze mimarın mesleki ideolojilerinin nasıl oluştuğunu anlamak bakımından da önemlidir. Mimarlık mesleğinin ve mimar figürünün dönüşüme uğramasıyla mimarlık eğitimi de yeni formuna kavuşmuştur. Böylece, tarihsel süreç içinde mimarın eğitim sisteminin dönüşümü de karşılıklı olarak mimar figürünü ve onun meslek ideolojilerini yeniden biçimlendirme süreci üzerinde belirleyici olmuştur.

Mimar denilen meslek insanının tarihsel süreçten bu yana sosyal ve mesleki konumunu tartışma zemininde çalışmanın ulaştığı sonuçlardan biri; mimar kimliğinin ve mimarın toplumsal konumunun sabit kalmadığı, giderek dönüştüğüdür. Bu dönüşüm öncelikle; yapı ustası statüsünden "yaratıcı deha", "seçkin ve aydın" meslek insanı figürüne doğru bir dönüşüm şeklinde olmuştur. Mimarlık mesleğinin dünyanın en eski ve en köklü mesleklerinden biri olmasının da etkisiyle, bu "seçkin, aydın ve prestijli" meslek insanı figürü, toplumun meslek itibarı algısı üzerinde olumlu bir yer edinmiştir. Toplumsal algılar ve kabuller, medya etkisi vs. gibi nedenlerle küresel ölçekte mimarlık pratiğine katılımı yoğun bir talebin var olduğu bilinmektedir. Ancak mimarın geçmiş dönemlerden itibaren sahip olduğu düşünülen prestijli ve imtiyazlı konumundan hareketle, mesleğe yoğun talebin hızla devam ettiği günümüz mimarlık meslek pratiğinde, mimarın yeni toplumsal konumu ve mimarlık kimliği yeniden sorgulanmalıdır. Mesleğe kontrolsüz bir hızla katılan mimar kitlesi nedeniyle, mimar emeğinin değersizleştirildiği, eğitimin niteliğinin olumsuz etkilendiği bu süreçte "mimar kimliği" eleştirel bir bakışla tartışılmayı bekleyen bir diğer konudur.

KAYNAKÇA

Cuff, Dana (1991). *Architecture: The Story of Practice*. Cambridge: MIT Press.

- Dostoglu, Neslihan (2003). Mimarlıkta Kadının Adı. *Arredamento Mimarlık*, S. 9, s. 71-74.
- Kostof, Spiro.(2000). The Architect in the Middle Ages, East and West. *The Architect*, S. Kostof, (Ed.), California: University of California Press.
- Davis, Howard (2006). *The Culture of Building*. England: Oxford University Press.
- Leach, Andrew (2015). *Mimarlık Tarihi Nedir?*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Wilkinson, Cathrine (2000). The new professionalism in the Renaissance. *The Architect*, S. Kostof, (Ed.). California: University of California Press.
- Philibert (2012). *Le Premier Tome De L'architecture*. Paris: Ensba.
- Larson, Magali (1982). 20. Yüzyılın Başlarında Mimarlık Mesleği I. *Mimarlık*, S. 4, s. 2-7.
- Tanyeli, Uğur (2007). *Mimarlığın Aktörleri Türkiye 1900-2000*. İstanbul: Garanti Galeri Yayınevi.
- Nalbantoğlu, Hasan (1995). Yaratıcı Deha: Bir Modern Sanat Tabusunun Anatomisi, Sanat ve Tabular. *Mayıs 95 sempozyumuna hazırlık konferansları ve panel toplantıları*, Ankara: Sanart.
- Gurallar, Neşe (1997). *İdeoloji mimarlık ilişkisi ve Türkiye'de halkevi binaları (1932-1946)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sargın, Güven Arif (2017). İktidarın Mimar-Öznesinden Devrimci Siyasi-Özneye: Yaratıcılık Miti, Burjuva İdeolojisi ve Devlet Aygıtları-Kısa Değınmeler. *Arredamento Mimarlık*, S. 307, s. 78-80.
- Tekeli, İlhan (2011). *Tasarım, Mimarlık ve Mimarlar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Batuman, Bülent (2012). *Mimarlığın ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Nalçakan, Hande (2006). *Küreselleşen dünyada mimarlık eğitimi ve Türkiye*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erbil, Yeşim (2009). Geçmişten Günümüze Mimar Profiline Meydana Gelen Değişim-Dönüşüm ve Mimarlık Eğitimine Yansımaları. *E-Journal of New World Sciences Academy Engineering Sciences*, S. 4, s. 58-67.
- Balamir, Aydan (1985). Mimarlık Söyleminin Değişimi ve Eğitim Programları. *Mimarlık*, S. 85, s. 9-15.
- Bingöl, Yüksel (1993). Bauhaus ve Endüstriyel Gelişmenin Sanat Eğitime Etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sempozyumu*, Ankara.